

LADISLAV SOLDÁN

LUDVÍK SVOBODA O F. X. ŠALDOVI: OD PRVNÍCH STUDIÍ K MONOGRAFII (1938—1967)

Dílem a osobností F. X. Šaldy se Ludvík Svoboda zabýval v období od třicátých až do sedmdesátých let. Tento prakticky celoživotní zájem o myšlenkový svět velkého českého kritika, postupně rozvíjený a prohlubovaný, byl u Svobody motivován nejen prvky subjektivními, nýbrž i objektivními faktory povahy společenské a ideové. Tyto faktory sehrály ostatně svou roli právě uprostřed nastupující mladé generace marxistických kritiků a teoretiků, kteří se k Šaldovi a k jeho progresivní roli v české kultuře hlásili, i když ne nekriticky, zvláště ve vztahu k idealistickým momentům jeho světového názoru. (Připomeňme například Julia Fučíka a Bedřicha Václavka.) K celé této generaci můžeme plným právem zařadit i Ludvíka Svobodu jako jednoho z těch, kdo se u nás první v době mezi oběma světovými válkami programově a soustavně zabývali marxistickou filozofií a vědeckým světovým názorem vůbec (tedy i včetně názorů esteticko-kritických).¹

Svůj vůbec první příspěvek o Šaldovi otiskl Svoboda již v roce 1930 v ostravské *Kampani*: byla to ovšem pouhá glosa *F. X. Šalda a marxisté*.² Tehdy v ní jen stručně kritizoval Šaldův individualistický, „povrchní a populární“ názor na marxismus. První rozsáhlejší příspěvek věnovaný Šaldovi a zároveň jedné z důležitých estetických otázek publikoval Svoboda až roku 1938 ve čtvrtletníku *U* (orgánu Bloku, skupiny socialistických spisovatelů). Byla to studie *K problému dialektiky obsahu a formy v umění*,³ příznačná pro Svobodu seřetím filozofického hlediska s problematikou estetickou a uměnovědnou, což bylo ostatně v meziválečném období obecným rysem českého marxistického myšlení. Na to upozornil již Slavomír Strohs, přičemž východisko Svobodova zkoumání spatřoval v noetických vztazích mezi

---

¹ V této souvislosti není jistě bez významu ta skutečnost, že se Svoboda během svých studií na filozofické fakultě v Brně 1922 — 1926 sblížil s tamním prostředím levě a komunisticky orientované inteligence, zvláště s B. Václavkem, a navázal s ním pak trvalou spolupráci, například v časopisech.

² L. Svoboda: *F. X. Šalda a marxisté*, *Kampaň* 2, 18. 12. 1930, s. 18.

³ L. Svoboda: *K problému dialektiky obsahu a formy v umění*, *U* 3, 1938, č. 3, 25. 11., s. 188—196.

poznávajícím subjektem a poznávanou realitou, které komplikují a znesnadňují řešení i otázky poměru mezi obsahem a formou uměleckého díla.⁴ Zvláštní *dialektické* pojetí uměleckého procesu pak nacházeli Svoboda právě u Šaldy, což bylo tehdy jisté novum v dobových výkladech Šaldovy estetiky. Takové pojetí shledával již v Šaldově *Moderní literatuře české* (1909); ta totiž vymezila trojí stadium ve vnitřním tvořivém vývoji poezie, aniž však operovala s pojmem dialektiky. Literatura tu byla chápána jako svět hodnot vyjádřený světem forem, a ty jsou jedinečné — ne předem dané —, přiměřené jen určitým případům v kreativním procesu, zároveň pak vždy transformací života, bez něhož není tvarů ani umění. Tuto Šaldovu koncepci označil Svoboda za „velmi životné pojetí umělecké formy“ a podtrhl v něm důraz na organičnost díla, jež musí být vytvářeno organicky, tj. životem ze života.⁵

Co se pak týká vývojových stadií slovesné tvorby založených na evoluci tvaru, je první z nich podle Šaldy epigonský formalismus s jeho hotovými, přejímanými „formami“ nebo lépe „formulemi“. Druhé stadium — naturalistické, v němž se bouří život proti neplodné literatuře — je podle Svobody negací stadia prvního, a teprve třetí, syntetické stadium završuje vývoj tvoření a je Šaldovým programem. Svoboda jej v roce 1938 interpretoval jako úsilí o uskutečnění nové životní syntézy na novém vývojovém stupni, čímž se uzavírá dialektická triáda. Tuto dialektickou interpretaci (ve svém trojčlenění bezpochyby i zjednodušující) mu tehdy umožnilo i bližší poznání sovětské filozofie a uměnovědy 30. let a seznámení s Leninovým dílem, hlavně s *Materialismem a empiriokriticizmem*. V přístupu k Šaldovi tak osvědčil své základní protimechanistické pojetí marxistické filozofie a estetiky, vlastní i jiným tehdejšími představitelům československého marxistického myšlení.⁶

V roce 1940 otiskl Svoboda své další dvě šaldovské studie, a to *Problém lidu a lidovosti u F. X. Šaldy* (Sociologická revue) a *F. X. Šalda a divadlo* (Kritický měsíčník).⁷ Všechny tři uvedené studie pak vyšly roku 1941 knižně s názvem *Tři studie o F. X. Šaldovi* a poté v roce 1947 v necenzurovaném a rozšířeném vydání.⁸ Oba Svobodovy příspěvky z období protektorátního temna patří k oněm projevům, které tehdy hledaly oporu v myš-

⁴ S. Strohs: *Ludvík Svoboda a československá marxisticko-leninská filozofie*, in: Acta Universitatis Carolinae (fada Philosophica et Historica, sv. 2), *Sborník k 60. narozeninám univ. prof. dr. Ludvíka Svobody, DrSc.*, uspořádal J. Engst, Praha 1963, s. 21–37, citované místo s. 31.

⁵ L. Svoboda: *K problému dialektiky obsahu a formy v umění*, 1. c., s. 192.

⁶ S. Strohs: *Ludvík Svoboda a československá marxisticko-leninská filozofie*, 1. c., s. 27.

⁷ L. Svoboda: *Problém lidu a lidovosti u F. X. Šaldy*, Sociologická revue 11, 1940, č. 1–2, s. 40–54. (Vyšlo v dvojčísle věnovaném speciálně problému lidu.) — L. Svoboda: *F. X. Šalda a divadlo*, Kritický měsíčník 3, 1940, č. 5–6, 19. 6., s. 228–234.

⁸ L. Svoboda: *Tři studie o F. X. Šaldovi. Problém lidu a lidovosti u F. X. Šaldy; Šaldovo dialektické pojetí uměleckého vývoje; Šalda jako divadelní kritik*, Kladno 1941. Do tohoto vydání zasáhla cenzura a zvláště první studie tu byla silně zkomo-lena; studie *K problému dialektiky obsahu a formy v umění* a *F. X. Šalda a divadlo* tu dostaly nový název. Nové a rozšířené vydání publikace bez cenzurních zásahů vyšlo s názvem *Studie o F. X. Šaldovi*, Praha 1947; Svoboda je doplnil o svou přednášku *F. X. Šalda a veřejný život v první republice*. Toto knižní vydání z roku 1947 také v dalším citujeme.

lenkovém odkazu velkých dějinných osobností naší národní kultury, mezi nimi právě u F. X. Šaldy. Nebyly však, na rozdíl od přístupu jiných autorů poplatných například duchovědným a spiritualizujícím tendencím, poznamenány idealistickými východisky, nýbrž naopak udržovaly i v podmínkách okupační cenzury kontinuitu s předcházejícími marxistickými interpretacemi Šaldova díla a osobnosti.

V tomto smyslu si podržela svůj význam stať *Problém lidu a lidovosti u F. X. Šaldy* právě z hlediska analýzy a zhodnocení jedné ze složek Šaldova světového názoru, a to v souvislosti s postavením individua ve společnosti. Klíčovým teoretickým problémem tu Svobodovi byla — stejně jako u Nejedlého a jiných tehdejších marxistů otázka typu Šaldova *individualismu* a jeho vztahu ke kolektivismu a lidovosti. Nevykládal tento vztah jako absolutní protiklad, nýbrž tak, že sice šlo o vyhraněný individualismus, v němž se však od začátku projevoval „živý zájem o lidské soužití ve společnosti“.⁹ Zvláště pak v období první republiky došel Šalda k názoru — ovlivněn socialismem a komunismem —, že individualismus jeho zaměření není v rozporu s kolektivismem (jak si jej vykládal). Tvůrce je tedy povinen mít na mysli kolektiv, avšak své individuality se vzdát nesmí, protože právě ona je podle Šaldovy filozoficko-estetické koncepce prostředkem k vytváření nadosobních hodnot; jimi totiž tvůrce slouží pospolitosti a lidu. Z toho pak Svoboda vyvodil, že Šaldova cesta za nejvyšším ideálem lidství vedla přes lid.¹⁰

Na druhé straně však Svoboda rozeznal linie, které u Šaldy hlavně v předválečné době spojovaly jeho svébytný příklon ke „kolektivismu“ s mysticizující tendencí o splynutí s národní duší, s lidem. Zhodnotil ji jako mystický obal nebo nádech (patrný v románě *Loutky i dělníci boží* a poté vrcholící v dramatu *Zástupové*); třebaže se ho Šalda po světové válce zčásti zbavil, přesto tu jeho názory na kolektivismus souvisely právě s náboženským pojmáním fenoménu „pospolitosti“, „hromadnosti“. To Svoboda dobře postihl, poukázav zároveň na to, že náboženská neznamena Šaldovi církevnictví, nýbrž „mravní sebezdokonalování a osobní službu hodnotám nadosobním“.¹¹

Stať *F. X. Šalda a divadlo* (1940) pak nastínila Šaldovy názory na divadelní realizaci dramatu a probrala ve zkratce i jeho estetiku dramatu. A právě v ní se Svoboda dotkl obecnějšího problému vztahu mezi nutností (determinismem) ve výstavbě dramatu a uvolněností, libovůlí a nezákonností nebo subjektivismem (tedy tím, co by se dalo označit za kategorii náhodnosti, indeterminismu), jak to bylo připomenuto již jinde.¹²

Do nového knižního vydání *Studii o F. X. Šaldovi* z roku 1947 pojal Svoboda navíc i svou přednášku *F. X. Šalda a veřejný život v první republice* (pronесl ji na Šaldově večeru uspořádaném Socialistickou akademií v Praze 3. dubna téhož roku). Poukázal v ní na jeho aktivní poměr demokrata-humanisty k palčivým otázkám veřejného života, na význam toho, co bylo

⁹ L. Svoboda: *Problém lidu a lidovosti u F. X. Šaldy*, in: *Studie o F. X. Šaldovi*, 1. c., s. 5.

¹⁰ Tamtéž, s. 34.

¹¹ Tamtéž, s. 15.

¹² S. Strohs: *Ludvík Svoboda a československá marxisticko-leninská filozofie*, 1. c., s. 32.

později označeno jako Šaldovo občanství (Ladislav Štoll). Projevovalo se na jedné straně například v kritice poválečné demokracie i reakce a fašismu, na druhé straně pak oceněním výstavby velkého dějinného díla v SSSR a Šaldovým smyslem pro spravedlnost, když se dovedl čas od času zastat komunistické politiky a zhodnotit myšlenkový přínos Leninův pro budování nové společnosti. Tím vlastně Svoboda také zasáhl do zostřujícího se předúnorového zápasu, jenž ovlivnil i tehdejší interpretace díla a osobnosti F. X. Šaldy. Proto byla také zvláště tato jeho stať napadena Kritickým měsíčníkem jako údajně simplifikující „stranický“ článek na úrovni naivně politické služebnosti.¹³

Na začátku 50. let, kdy se v hodnocení Šaldova díla silněji projevilo kritické distancování od jeho idealismu, otiskl L. Svoboda v jubilejním roce 1952 stať *Kritický odkaz F. X. Šaldy*.¹⁴ Pokusil se v ní aspoň stručně vymezit pozitivní tendence Šaldova myšlenkového vývoje (zdůraznění jednoty umění a života, opozice vůči fenomenalistickému pozitivismu, subjektivismu, relativismu, a pragmatismu). Jen náznakově přitom poukázal na vliv různých idealistických proudů na Šaldu, v první řadě na tzv. filozofii života, a v jeho posledním období hledal (podle J. Fučíka) proces postupného a těžkého překonávání idealistického světového názoru, jež však nedospělo k novému názoru, k marxismu.

Když se L. Svoboda v roce 1958 zamýšlel nad Šaldovými kritickými projevy z válečných let,¹⁵ vyzdvihl hlavně ty pozitivní myšlenkové prvky, které v nich byly spjaty s úvahami o jednotě práce vědecké a umělecké ve službě životu, o národních hodnotách a tvořivé tradici (v souvislosti s potřebou sloužit nadosobní a vyšší zákonitosti) a o nutnosti překonat válku tvorbou a vírou v lidskost. Přitom byl Šalda proti kultu subjektu a egocentrismu. Zároveň však Svoboda poukázal na jeho jisté iluze a nereálná měřítká ve věcech veřejných a politických; zde u něho převládal „buržoazní idealismus“, nepřihlízející k třídní podstatě společenských jevů.¹⁶ Tak Šalda byl sice pro pozitivní demokracii, postuloval idealizovanou „obec boží“ a přál si nový, moderní a český socialismus, ovšem opřený o revizi marxismu a vycházející z „české duše“. Stejným sklonem k idealismu si lze podle Svobody vysvětlit například Šaldovo přijímání kulturně filozofického idealismu Františka Mareše s jeho vitalismem a protimaterialistickým zaměřením v přírodovědě. Ani v otázce tzv. smyslu češství nenašel Šalda správné východisko, když se roku 1917 v kritice Martenovy knihy *Nad městem* zapletl do „velmi nejasných úvah“ o české religiozitě, odchylné prý od katolické náboženskosti Západu i od protestantismu.¹⁷ Jeho kritické projevy z válečných let jsou však důležité pro poznání Šaldových politických názorů a jeho myšlení vůbec; Šalda v něm neustrnul, neboť jeho iluze a idealizované postuláty brzy korigovala sama

¹³ J. Pistorius: *Ludvík Svoboda, „Studie o F. X. Šaldovi“*, Kritický měsíčník 8, 1947, č. 11–12, 20. 12., s. 470–471.

¹⁴ L. Svoboda: *Kritický odkaz F. X. Šaldy* (22. prosince 1867–4. dubna 1937), Literární noviny 1, 1952, č. 46–47, 20. 12., s. 8.

¹⁵ L. Svoboda: *Nad 10. svazkem Šaldových Kritických projevů*, Nový život 10, 1958, č. 2, s. 139–142.

¹⁶ Tamtéž, s. 142.

¹⁷ Tamtéž, s. 140.

nová poválečná realita, z níž si bral poučení, aby mohl kráčet jako pravý bojovník za životní skutečnosti.¹⁸

Svobodova kniha *F. X. Šalda* z roku 1967 je první a zatím poslední syntetickou marxistickou monografií, zabývající se celým Šaldou;¹⁹ starší monografie Františka Götze *František Xaver Šalda* z roku 1937 je světonázorově založena jinak. Interpretáční metodu své práce založil Svoboda na jednotě Šaldova díla a života, rozumí se života vnitřního, neboť „vše je obsaženo v jeho tvorbě; ta je jeho pravým životem“.²⁰ Vlastní výklad se zároveň musil přizpůsobit popularizačnímu zaměření edice, v níž kniha vyšla, a tak se Svoboda nezabýval ve zvláštních kapitolách rozbořem a hodnocením Šaldova filozofického myšlení a jeho klasifikací (výjimkou jsou tu kapitoly *Šaldovy pokusy o filosofii dějin a Nietzsche*).²¹

Světonázorovou problematiku tedy Svoboda probíral v širším kontextu Šaldova kritického myšlení a na různých místech své knihy a ne „in continuo“. Nijak ji však neopomíjel a její základy hledal již u mladého Šaldy a v jeho debutu *Syntetismus v novém umění* (1892). Šaldu a jeho syntetismus nadlouho, ne-li převážně poznamenal „základní protiklad pozitivismu a novoidealismu“, doprovázený však stále respektem k vědeckému poznání a metodologickou zvidavostí a otevřeností pro vše nové. Stálou konstantou zde přitom zůstával podle Svobody sklon k filozofickým názorům vyšlým z idealismu, aniž se však Šalda stal zajatcem toho nebo onoho idealistického, respektive novoidealistického směru. Svoboda jej naopak ukázal jako tvůrce a kritika, který smyslem celého svého díla usiloval o dosažení nových pozitivních kulturotvorných, nadosobních hodnot. Na rozdíl od některých starších interpretací (třeba F. Tučného) také zdůraznil, že Šaldův poměr ke světu a životu nebyl estétský, nýbrž právě *protiestétský*, protože kultura mu nikdy nebyla něco mimo život.²² Šaldovi byla kultura uvědomělou životní metodou a její první a základní hodnotou mu byla *osobnost*, dotvářející se však hodnot *nadosobních*, v umění a kultuře vůbec. O tuto koncepci pak také Svoboda opřel své odmítnutí výtek na adresu Šaldovu, které jej vinily z egocentrického individualismu a argumentoval jeho protisobeckým pojetím osobnosti.²³

Při zkoumání Šaldových názorů esteticko-kritických ukazoval Svoboda na vyhraňující se typy určitých základních postojů, jak se u Šaldy vynořovaly nebo reprodukovaly a obměňovaly, ale neodvozoval je schematicky z různých filozofických ismů jako Götze. Zároveň také hledal jejich zdroje a podněty spolu s vlivy významných cizích myslitelů a badatelů, ať to již byli v raném syntetismu H. Taine a E. Hennequin, nebo později W. Dilthey a F. Nietzsche i jiní. Tyto vlivy Svoboda nepřecenil a rozebíral jejich podíl v podstatě se střízlivou uměřeností, věda dobře, že se jim Šalda nepoddával

¹⁸ Tamtéž, s. 142.

¹⁹ L. Svoboda: *F. X. Šalda*, Praha 1967. (Knihu vydalo nakladatelství Svobodné slovo v edici Odkazy pokrokových osobností naší minulosti, sv. 21; monografie byla doplněna oddílem s ukázkami ze Šaldova zápisníku.)

²⁰ L. Svoboda: *F. X. Šalda*, 1. c., s. 11.

²¹ *Kapitola Šaldovy pokusy o filosofii dějin* byla publikována také ve sborníku *František Xaver Šalda 1867–1937–1967*, Praha 1968, s. 136–153.

²² L. Svoboda: *F. X. Šalda*, 1. c., s. 91.

²³ Tamtéž, s. 101, 103.

plně, když hledal a nacházel novou látku k přemýšlení a nová východiska. V pozitivismu a fenomenalismu vědy popisující pouze jevy a ne podstaty se Šalda necítil nikdy dobře a kritizoval ji. V rané fázi jeho myšlení našel Svoboda projevy jistého sociologizujícího hlediska, když totiž Šalda čerpal z estopsychologie E. Hennequina. Jinak však bylo jeho myšlení ovlivňováno protipositivistickými proudy ve filozofii, které odmítaly převládající tehdy scientistický způsob nazírání.²⁴ V tomto smyslu nastoupila u Šaldy duchovněná teorie (např. v knize *Duše a dílo*, 1912), živěná z několika pramenů; podle Svobody k nám pronikala jednak z novokantovství, jednak z orientace na německou životní filozofii W. Diltheye.²⁵

Poté Svoboda zdůraznil Nietzscheovy impulsy — také ústící v „Lebensphilosophie“ — a věnoval jim dokonce celou jednu kapitolu, ne však zcela organicky zařazenou až do druhé části monografie, věnované období Šaldova zápisníku.²⁶ V kapitole o Nietzscheovi (a ovšem nejen v ní) se také pozitivně projevil Svobodův způsob interpretace vztahu F. X. Šaldy k cizím myslitelům. Neodvozoval jeho myšlení z těch nebo oněch podnětů, nýbrž zkoumal, co si z nich Šalda bral pro sebe a přetvářel, aniž je přijímal plně a provždy, byť mu i imponovaly, jako v případě F. Nietzscheho. Třebaže byl Nietzsche pro Šaldu „velikým učitelem“, dovedl jít i dál, proti učíteli: tak například zcela zamítl jeho učení o vůli k moci.²⁷ Jisté styčné body mezi českým kritikem a německým filozofem pak Svoboda našel v jejich filozofii kultury. V té se oba hlásili k Stendhalovi a viděli základní podmínky skutečné kultury ve vytváření charakterů pod tlakem života ve smyslu pro kázeň, pro kulturu ducha.²⁸

Pro marxistickou analýzu Šaldovy složité osobnosti a jeho díla je tedy důležité, že Svoboda vyšel ze zkoumání produktivních transformací cizích podnětů v Šaldově díle a nespokojil se filiační metodou, která pronikla do starší Götzovy monografie a do jeho další studie z roku 1940.²⁹ Rozdíl v postupu obou autorů monografií je zřejmý v jejich výkladu filozofické osnovy Šaldova myšlení a obzvláště patrný v přístupu k jednomu z „neuralgických bodů“ jeho světového názoru, totiž k tzv. náboženské problematice. Götz se snažil určit Šaldovu světonázorovou základnu obecnými kategoriemi čerpanými z dějin moderní filozofie (případně estetiky) a pomocí jejich kombinace. Proto také Šaldu před první světovou válkou (srov. jeho přednášku *Umění a náboženství* z roku 1914) proměnil v myslitele, který prý uskutečnil syntézu „idealismu“ a „vitalismu“, principu ducha a principu života, aby přistoupil k pojetí „vyššího“ umění zakotveného ve věčnosti, s pevným jádrem křesťanské metafyziky.³⁰ Tím však Götz přecenil podíl tzv. religiozity na Šaldově světovém názoru. Naproti tomu Svoboda

²⁴ Tamtéž, s. 128.

²⁵ Tamtéž, s. 129.

²⁶ Tamtéž, s. 221–231.

²⁷ Tamtéž, s. 222, 226.

²⁸ Tamtéž, s. 226–227.

²⁹ Srov. F. Götze: *František Xaver Šalda*, Praha 1937; týž: *F. X. Šalda*, in: V. Bitnar, J. B. Čapek, F. Götze, J. Karásek ze Lvovic, M. Maralík, J. Lormanová-Krňanská, K. Polák, A. Pražák, K. Svoboda: *O českou literární kritiku. Vůdčí zjevy kritiky let devadesátých*, Praha 1940.

³⁰ F. Götze: *F. X. Šalda*, in: *O českou literární kritiku*, 1. c., s. 49.

jí právem určil jen jisté vymezené postavení, vůbec ne dominantní, a poukázal na její labilitu. Podle tohoto kritického výkladu byl Šaldův vlastní náboženský postoj velmi proměnlivý, jednou se mohl zdát spíše ateistickým, jindy zase teistickým, ba katolickým, ale vždy se vyznačoval odporem k oficiálním formám náboženství historického.³¹

Dále Svoboda dobře poznal, že v celkové koncepci šaldovského syntetismu (a to již od jeho symbolistických počátků) mělo náboženství plnit jednotící funkci kulturně společenskou, na druhé straně však mělo být založeno na *vnitřní zkušenosti*, na vášnivém prožitku jedincově a tím bylo chápáno vlastně jako projev svobody moderního individua. V náboženství tedy Šalda viděl podle Pascala duchovní svobodu a kreativnost, proto je zcela bytostně uvedl v blízkost *romantického* světového názoru a *estetického* vidění světa (v souhlase s Kierkegaardem) a odmítl je ztotožnit s oficiálním křesťanstvím.³² Svobodův rozbor tohoto momentu náboženskosti vlastně popřel její apologetiku a jednostranně hypostázování. Přispěl významným podílem k prohloubení nových marxistických interpretací tzv. *estetizované religiozity* a jejího podílu uvnitř celé struktury Šaldova světového názoru s jeho složkou filozofickou a esteticko-kritickou, onoho vidění světa a života, v němž poměr k bohu a víra nebyly primárním, rozhodujícím východiskem.³³

Uvedené příklady Svobodova interpretačně-analytického postupu při zkoumání myšlenkového profilu F. X. Šaldy přirozeně nevyčerpávají celou šíři problematiky rozváděné v monografii, jsou však pro ni příznačné. Tato kniha z roku 1967 završila Svobodovo celoživotní úsilí o marxisticky fundovaný rozbor, pochopení a kritické zhodnocení celku díla velkého českého kritika a zařadila se na jedno z předních míst v řadě marxistických interpretací. Její těžiště je ve srovnávacích analýzách, nezřídka rozpracovaných do detailů, v nichž někdy mohou celkové kontury ustupovat do pozadí. Ale i tento rys vlastně nechtěně odráží vnitřní složitost a vnitřní antinomii v samém fenoménu Šaldovy osobnosti a jeho díla. Proto také ve Svobodově knize sice vrcholilo jeho šaldovské bádání v syntetizující podobě monografie, leč nebylo zakončeno, neboť tu zůstala ještě jistá otevřená místa a podnětná problematika, jež nemohla být naráz, jednou provždy vyčerpána. Proto se také Ludvík Svoboda ke svému Šaldovi stále vracel i v průběhu dalších let, avšak tyto slibné průzkumné návraty filozofa ke kritikovi přerвала žel náhlá smrt.³⁴

³¹ L. Svoboda: *F. X. Šalda*, 1. c., s. 145.

³² Tamtéž, s. 147.

³³ Srov. L. Soldán: *Interpretace a dezinterpretace Šaldova vztahu k náboženství* (K problematice estetizované religiozity u F. X. Šaldy a jejích výkladů v letech 1914–1938), *Ateizmus* 5, 1977, č. 6, zde např. s. 543–545.

³⁴ Srov. např. L. Svoboda: *Šaldův poměr k Václavkovi a k historickému materialismu*, in: *Václavkova Olomouc 1972. Bedřich Václavěk a úkoly marxistické kritiky*, Praha 1975, s. 93–102; též: *Šalda a ruská literatura*, *Slavia* 46, 1977, č. 1, s. 37–56; též: *Šalda o předpokladech a povaze tvorby básnické i kritické*, in: *F. X. Šalda: O předpokladech a povaze tvorby*, výbor z kritického díla, uspořádal B. Svozil, doslov napsal L. Svoboda, Praha 1978, s. 707–726.

**Л. СВОБОДА О Ф. КС. ШАЛДЕ:
ОТ ПЕРВЫХ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ СТАТЕЙ
К МОНОГРАФИИ (1938—1967 ГГ.)**

Статья резюмирует и дает оценку исследовательским работам Л. Свободы о Ф. Кс. Шалде, относящимся к периоду 30-х—40-х годов. Это касается и работ, написанных позже и ставших основой для создания первой марксистской синтетической монографии о великом чешском критике Шалде, изданной в 1967 г. Своими трудами о Шалде Свобода внёс большой вклад как в развитие чешской марксистской критики, эстетики и философии конца 30-ых годов, так и — решающим образом — в марксистскую интерпретацию мировоззрения Шалды и философских основ его критических произведений.